

הדוקטרינה ללחימה בשטח האורבני: מציאות והשתנות*

הלחימה במרחב האורבני תמשיך להיות יעד ואתגר מרכזיים של צבאות המערב, ומן הראוי שפיתוח תורת הלחימה ושיטות הלחימה לקראתה יהיו בליבת החשיבה והעשייה הצבאית

תוצאות הלחימה בחלב. אתגרי הלחימה המגוונים והייחודיים של השטח האורבני הובילו לחוסר אפקטיביות של צבאות בלחימה בו - על אף האיסימטריה הנוטה לטובתם

סא"ל (בדימוס) ד"ר דוד זוכן. קצין קשר לשעבר, מומחה באסלאם רדיקלי, עמית מחקר במכון למדיניות נגד טרור במרכז הבינתחומי הרצליה, מרצה באוניברסיטת בר אילן

שטחים בנויים משנים באופן דרמטי את הסביבה שבה יתנהלו המבצעים הצבאיים והלחימה.

ה-MOUT מבהיר כי מבחינה טקטית מבצעי לחימה עירוניים ינוהלו רק כאשר יהיה בכך הכרח, וכי אזורים בנויים ניתן לבודד ורצוי לעקוף אותם כדי לא להסתכן במבצע יקר וארוך בסביבה קשה.²

החוקר רסל גלן ממכון המחקר האמריקני RAND פרסם ב-1996 מחקר שבו מתח ביקורת על מידת ההתאמה של הדוקטרינה הצבאית האמריקנית ללחימה במרחבים עירוניים. לצדה פרש גלן עצות והמלצות כיצד לפתח יכולות וכללי לחימה והפעלת כוח (ROE - Rules of Engagement),³ המתאימים לכוחות האמריקניים.

במחקרו קיים גלן דיון ראשון בסוגיות הבאות:

- מהי מטרה לגיטימית?
- כיצד לפעול בעניין החיכוך עם אזרחים לא מעורבים?
- מהו כושר ההסתגלות של הלוחמים, ועד כמה הם מתאימים את עצמם למצבים המתפתחים ומשתנים במהירות במרחב הלחימה העירוני?
- כיצד לשלב כוחות ולשפר את תחום הפיקוד והשליטה, וכיצד לאמן את הכוח ולציידו באמצעים שיאפשרו לו לעמוד ביעדיו הצבאיים?⁴

מחקרו של גלן היה בבחינת קריאת השכמה לצבאות המערב. זאת משום שהעיונות שבהם השתתפו - מעורבות ארצות-הברית בסומליה באוקטובר 1993, בפנמה בספטמבר 1977 ולחימת כוחות הקואליציה בערים שונות בעיראק; הניסיון של רוסיה בצ'צ'ניה והניסיון של ישראל באינתיפאדות הפלסטיניות בשנות ה-90 של המאה ה-20 ובשנת 2000 - העידו על כך שאחד המאפיינים העיקריים של הלחימה האסימטרית הוא תחילתה של הלוחמה במרחב האורבני. את הלחימה הזאת הובילו מתקוממים, מיליציות שבטיות, ארגוני טרור וגרילה, ראשי כנופיות ושחקנים תת-מדינתיים. נגדם

לנוכח ההכרה במורכבות הלחימה באזורים אורבניים התפתחו במשך השנים תיאוריות ודוקטרינות לחימה בשטח בנוי. התיאוריות התאימו לנסיבות של אותה עת ולפרדיגמה הקלאוזוביציית שמשלה בכיפה. זה כמה עשורים מתרחשת הלחימה של צבאות המערב בעיקר במרחבי לחימה אורבניים ונגד שחקנים תת-מדינתיים. כללי המשחק השתנו.

אתגרי הלחימה המגוונים והייחודיים של השטח האורבני (תלת-ממד, רווי באוכלוסייה ועוד) הובילו לחוסר אפקטיביות של צבאות המערב בלחימה בו - על אף האסימטריה הנוטה לטובתם. האתגרים מעוררים שאלה בלתי נמנעת ביחס לרלוונטיות של תורת הלחימה (תו"ל) הקיימת וליכולת ליישם אותה באופן שיאפשר לצבאות המערב למקסם את יכולותיהם. דרך אחרת להתייחס לקשיים האלה היא התובנה שיש להימנע מכניסה למרחב אורבני בשל מחירי הלחימה הגבוהים בו. מתעוררת השאלה: כיצד התובנה הזאת משפיעה על הכוחות, והאם הם מחפשים דרכים עקיפות כדי להשיג את יעדיהם?

במאמר הזה אדון בהתפתחויות המרכזיות הנוגעות לדוקטרינת הלחימה בשטח האורבני ובהשפעותיהן על היכולת של הצבאות להשיג את יעדיהם.

ההתפתחויות התורתיות המרכזיות בדוקטרינה

על-פי-רוב, הדוקטרינות הצבאיות המערביות בתחום הזה, למשל, זו של בריטניה, המכונה לחימה בשטח בנוי (FIBUA - Fighting in Built-up Areas), וזו של ארצות-הברית, המכונה מבצעים צבאיים בשטחים עירוניים (MOUT - Military Operations on Urbanized Terrain), התאפיינו בעיקר בהתבססות על הניסיון שנרכש במלחמת-העולם השנייה. הדוקטרינות האלה פותחו בהקשר של העימות בין ברית נאט"ו לבין ברית ורשה במלחמה הקרה. מרחב הלחימה האורבני נתפס כמרחב עתיר מכשולים, שבו התמרון קשה ומוגבל, ולפיכך יש צורך לעשות שימוש בכוחות גדולים ולהכריעו באש מסיבית.¹

ב-MOUT הודגשו הנקודות הבאות:

- צבא ארצות-הברית מתכוון לפעול כחלק מכוח צבאי משולב במלחמה ובפעולות צבאיות לא מלחמתיות.
- כדי לעמוד במשימה יש להשתית את הפעילות על דבקות בה לאור המטרה ולשמור בנחישות על עקרונות האבטחה והיוזמה.
- חמשת העקרונות הבסיסיים של המבצעים הצבאיים - יוזמה, גמישות, עומק, ורסטיליות וסנכרון - הם קבועים.
- במהלך הלחימה בשטח האורבני תקפים עקרונות המלחמה.
- בכל מקרה השטח העירוני הבנוי הוא רק סוג של שטח אחר.

ה-MOUT מבהיר כי מבחינה טקטית מבצעי לחימה עירוניים ינוהלו רק כאשר יהיה בכך הכרח, וכי אזורים בנויים ניתן לבודד ורצוי לעקוף אותם כדי לא להסתכן במבצע יקר וארוך בסביבה קשה

חסרה תורת לחימה עדכנית והולמת.⁵

המציאות שהשתקפה מן הניסיון המלחמתי הזה הייתה לחימה במרחבים אורבניים מורכבים מול אויב חמקמק הפועל באמצעות גרילה וטרור, אויב שאינו מכיר בדיני המלחמה ושאינו בוחל לפגוע באזרחים. כמו כן, על-פי הניסיון המצטבר בשטח האורבני, מרכיבי לחימה שונים משתבשים, ובהם: הפעלת האש, הפו"ש (הפיקוד והשליטה), הנעת היחידות הלוחמות והלוגיסטיקה שצריכה להגיע אליהם.

במרס 1987 פרסם צבא ארצות-הברית את Modern Experience in City Combat⁶ - מחקר מסכם של 22 קרבות עירוניים - החל מסטלינגרד ב-1942, עבור דרך הואה שבוייטנאם ב-1968 וסואץ

משותפת לכל הכוחות בתחום המודיעין לשם קבלת מידע בזמן אמת. הפק"ל מרחיב בסוגיות משפטיות, למשל, כאלה הקשורות לחיכוך שנוצר בין האזרחים הלא מעורבים.¹¹ למארינס יש פק"ל משלהם ללחימה בשטח האורבני - שפורסם ב-1998 - המכסה את כל היבטי הלחימה בשטח האורבני - Marine Corps Warfighting Publication (MCWP) 3-35.3, Military Operations on Urbanized Terrain (MOUT). הפק"ל, שעודכן במהלך 2016, מכונה עתה MCRP 12-10B.1.¹² הוא מכסה מבצעים התקפיים והגנתיים ועוסק בתומכי לחימה ובלוגיסטיקה. הוא מבחין במבצעים שאינם צבאיים (MOOTW), מפרט טנ"ה (ROE) ועוסק בתנועה בעיר ואל היעדים. כמו כן הוא עוסק בחיפוי האש, באופן הפעלת הצלפים, בטיהור הבתים ובפעילות בתווך התת-קרקעי. בנוסף מושם בו דגש על מגבלות הראייה והקשר בלחימה, על ההשפעות של הפעלת אמצעים קינטיים שונים על הסביבה ועל הכוחות עצמם ועוד.

התיאוריה הצבאית המערבית - פערים בפיתוח תפישות בתחום האסטרטגי מבצעי

צבא ארצות-הברית אינו היחיד העוסק בחשיבה על תו"ל ללחימה בשטח אורבני במאה ה-21. ב-2002 הכינה מחלקת המחקר והטכנולוגיה של נאט"ו דוח של קבוצת עבודה לצבאות של המדינות החברות בארגון שבחן את המגמות לקראת שנת 2020.¹³ הדוח שיקף מסקנות רבות שאליהן הגיעו המחקרים האמריקנים, והדגיש

המציאות שבה איגודי כוחות מזרועות שונות לוחמים בזירת לחימה אופרטיבית אחת הכתיבה לפיקוד האמריקני את הצורך בפק"ל אחוד המחייב את כלל הכוחות בלחימה בזירה הנתונה

במיוחד את מורכבות השטח הרווי במבנים מעשי ידי האדם, תשתיות עירוניות ונוכחות של אוכלוסייה לא לוחמת ובלתי מעורבת. הניתוח של נאט"ו הזהיר: "הסביבה העירונית של היום מייצגת את מרכזי התעשייה, המסחר והפעולות החברתיות. בשל הגודל של קבוצות שונות בתוך האזורים האלה, רק סביר שזה יהיה אזור מועד לסכסוכים בעתיד".¹⁴

בדיונים שנערכו בישראל בסוגיה הזאת טען תא"ל (מיל") דב תמרי טען שהתיאוריה הצבאית המערבית חסרה מסגרת עבודה תיאורטית מובנית שבה ניתן לשבץ מבצעים צבאיים עירוניים. לדבריו, ממונחים של תיאוריה צבאית, "מערכות הפרשנות הקונספטואליות שלנו עדיין נטועות בתחום של סכסוכים בעצימות גבוהה".¹⁵ תמרי טען כי המתכננים וקובעי המדיניות במאה ה-21 אינם יכולים להתבסס על הידע הטקטי-טכני בהתמודדות בלחימה עירונית, וכי יש צורך בפיתוח תפישות חדשות בתחום האסטרטגי-מבצעי.¹⁶ מפקד זרוע היבשה ואלוף פיקוד המרכז בעבר, האלוף אבי מזרחי, חיזק את דבריו של תמרי בתארו את לוחמת היבשה בראי העתיד בכנס לטרון

ב-1973, ועד בירות ב-1982. היה זה ניסיון של צבא ארצות-הברית לאגד ולעדכן את הידע שהצטבר בנוגע ללחימה בשטח הבנוי. עם זאת, במחקר לא ניתן ביטוי לדפוסי לחימה חדשניים בשטח הבנוי. המחקר זהיר בגישתו ומסורתי, ומתבסס על האמירה של ה-90 FM 90-10 הממליצה להימנע מלוחמה בערים כאשר הדבר אפשרי. אם לא ניתן להימנע מכך - אזי ההמלצה לתוקף היא להקיף ולבודד את העיר.⁷ המחקר הציף מחדש ניסיון לחימה עשיר ומגוון ממלחמת-העולם השנייה, והדגיש את חווקם של מבצעי ההגנה, את חשיבות כלי הנשק המשמשים לירי ישיר ואת הצורך במבצעים משולבים.⁸

חמשת השלבים למבצעים במרחבי לחימה אורבניים

בדצמבר 2003 פרסם פיקוד ההדרכה ותורת הלחימה בצבא ארצות-הברית את ה-Joint Urban Operational Concept - מסמך שדן ביכולות הנדרשות למבצעים צבאיים במרחב לחימה אורבני. המסמך התבסס על הניסיון שצברה ארצות-הברית בעקבות לחימה בשטח עירוני שגבתה מחירים גבוהים. המציאות שבה איגודי כוחות מזרועות שונות לוחמים בזירת לחימה אופרטיבית אחת הכתיבה לפיקוד האמריקני את הצורך בפק"ל אחוד המחייב את כלל הכוחות בלחימה בזירה הנתונה.

המסמך המשותף והמחייב מדגיש את ארבע לבנות היסוד העומדות בבסיס ההצלחה במבצעים במרחבי לחימה אורבניים:

1. הכשרה של מפקדים מיומנים ובוטחים בעצמם, המסוגלים להעריך את מורכבותה של הלחימה.
 2. פיתוח ארגונים רבי-יכולת ובעלי כושר הסתגלות לצורכי שליטה בממד הקרקעי, במרחב האווירי ובמערך התקשוב.
 3. אימון כוחות משולבים (בין-זרועיים) לקראת לחימה במרחב אורבני לצורך הגברת הסינרגיה הן ברמה הטקטית והן ברמה האסטרטגית.
 4. פיתוח יכולות נדרשות ללחימה במרחב האורבני (טכנולוגיה, תקשורת, לוגיסטיקה, מודיעין משופר ועוד).⁹
- במסמך מפורטים חמשת השלבים למבצעים במרחבי לחימה אורבניים: הֶבֶן, עֶצֶב, התעמת, יֶצֶב והעֶבֶר: (USECT)¹⁰
- א. הֶבֶן (Understand) - הֶבֶן את טבעו של הסכסוך, של האויב, של שדה הקרב ואת טבען של האוכלוסיות המקומיות ותרבותן.
 - ב. עֶצֶב (Shape) - צור תנאים העובדים לטובתך לשלבי המעורבות והגיבוש. השפע על הרקע האסטרטגי, על שליטה בסביבה הפיזית ובאוקלוסייה האזרחית.
 - ג. התעמת (Engage) - נקוט פעולות נגד כוח עוין, כדי להשפיע על המצב הפוליטי או כדי לשפר מצב קשה מבחינה טבעית או הומניטרית. מול האוכלוסייה האזרחית, הנמצאת בין הפטיש לסדן, על הכוח להפגין יכולות ביצועיות המערערות את שליטתו של האויב באוכלוסייה כך שתפסיק לתמוך בו.
 - ד. יֶצֶב (Consolidate) - הגן על מה שהושג. השב את ההגנה ובנה מחדש את התשתיות.

ה. העֶבֶר (Transit) - השב את השליטה לכוחות האזרחיים. פק"ל Joint Publication 3-06 מתעדכן מדי פעם, ובגרסה האחרונה מ-2013, שביטלה את גרסת 2009, מובלטים ומודגשים סעיפים הקשורים לשיתוף פעולה בין-זרועי. לדוגמה, שילוב מרבי של הכוח האווירי, על סוגיו, בלחימה בשטח האורבני. כמו כן, יצירת רשת

טנקי "מרכבה" בבירות במלחמת לבנון הראשונה. אין ספק שהסיבה העיקרית שבעטיה נמנע צה"ל מלחימה בשטח בנוי כל עוד הדבר אפשרי הייתה הידיעה כי זו תהיה כרוכה באבדות כבדות בקרב הלוחמים, דבר שהפך לבלתי נסבל בחברה הישראלית

האלוף מזרחי: "בכל מקרה שבו ניתן, יש להימנע מלחימה בשטח בנוי. הלחימה תתבצע רק כאשר הלחימה היא המשימה שהוטלה עליך או כאשר זאת הדרך היחידה לעמוד במשימה אחרת"

האורבניים שיערכו בעתיד במונח "מלחמת שלושת הבלוקים" (Three Block War). לפי קרולק, ניתן לצפות למצב שבו נספק עזרה הומניטרית לאזור אחד בעיר, ננהל מבצעי שמירה על השלום באזור שני, וברזמנית נילחם בלחימה אכזרית בעלת אינטנסיביות בינונית באזור שלישי בעיר.¹⁹

התרחיש של הגנרל קרולק עוסק בקרבות בהיקף גדול במרחב עירוני ונגד אויב מיומן. תרחיש "מלחמת שלושת הבלוקים" התממש בערי עיראק עם תחילת ההתקוממות העממית ב-2003. כוחות ארצות הברית שפלטו לעיראק לא היו ערוכים לתרחיש לחימה בערים, וההתקוממות האזרחית הובילה לכניסתם ללחימה בערים.²⁰ פעולות שמירה על השלום, על-פי הגדרה מצומצמת, ופעולות של אכיפת השלום הן בעיקרן פעולות שיטור. הפעולות האלה דורשות נוכחות גלויה ומורגשת של כוחות רגליים "מסורתיים" לאורך זמן כדי ליצור אזור יציב ונורמלי. הנוכחות מגבירה את החיכוך עם האוכלוסייה, העוינת על-פי רוב, ומעצימה את האיומים. מצד אחר, ניתן לנהל בהצלחה מלחמה באזורים אורבניים באינטנסיביות

בתחילת ספטמבר 2009. מדבריו ניתן להסיק כי התו"ל לשטח הבנוי בצה"ל אינו מספק פתרון הולם: "השטח הבנוי הוא חלק נכבד מתוך השטחים שבהם נצטרך להילחם, והוא מחייב תפישה שונה וגישה שונה. התנתקרקע הוא אגוז קשה לפיצוח. [...] קשה מאוד לאתר אותו [את האויב] כי הוא מעורב בתוך האזרחים [...] נצטרך למצוא טכניקות פעולה [...]. השפעת הלחימה בסביבה אזרחית היא בעיה אסטרטגית, ואם לא נהיה זהירים אנו עלולים לגרום לכך שלא נשלים את המשימה כתוצאה מהשפעות חיצוניות".¹⁷

הבעיות שאליהן התייחס האלוף מזרחי הן עקרוניות ומהותיות, ונדמה שאינן זוכות למענה הולם. עדות לכך היא ההגדרה במסמך של אג"ם-מה"ד בנוגע ללחימה בשטח אורבני: "לחימה בשטח שהתכסית בו היא מבנים, מתקנים ובתים. יש והשטח מחולק לרחובות, לרבעים ולאזורים לפי סוג היישוב - כפר, עיירה או עיר. [...] בכל מקרה שבו ניתן, יש להימנע מלחימה בשטח בנוי. הלחימה תתבצע רק כאשר הלחימה היא המשימה שהוטלה עליך או כאשר זאת הדרך היחידה לעמוד במשימה אחרת".

אין ספק שהסיבה העיקרית שבעטיה נמנע צה"ל מלחימה בשטח בנוי כל עוד הדבר אפשרי הייתה הידיעה כי זו תהיה כרוכה באבדות כבדות בקרב הלוחמים, דבר שהפך לבלתי נסבל בחברה הישראלית.¹⁸ עם זאת בתו"ל של צה"ל מופיעים כמה עקרונות ללחימה בשטח בנוי המשלבים קשת רחבה של אמצעי לחימה לצד תורת לחימה.

"מלחמת שלושת הבלוקים" - המשגה חדשה מבית היוצר האמריקני

מפקד חיל הנחתים, הגנרל צ'רלס קרולק, תיאר את מבצעי הלחימה

שילוב כל מרכיבי הלחימה המודרנית בשטח הבנוי - המתאר המבצעי הקנדי

המתווה המבצעי הקנדי יושם על-ידי הצבא האמריקני בקרב השני בפלוג'ה במסגרת מבצע אל-פאג'ר (השחר) בעיראק בנובמבר 2004. במסגרת המבצע נכבשה העיר והאויב הוכרע.²⁵

לדברי מפקד הכוח בלחימה, הגנרל ג'ון סאטלר, מעבר לארגון כוח משימה משולב שיכול להכריע את האויב בעיר, פעלו הנחתים בגזרות נוספות שלא טופלו כנדרש בקרב הראשון בעיר באפריל.²⁶ הגנרל סאטלר התכוון לתקשורת וללוחמת המידע. לשאלת הכתבת מ-Field Artillery Magazine איזה תפקיד היה ללוחמת המידע לפני הקרב על פלוג'ה ובמהלכו, ועד כמה הוא היה אפקטיבי, השיב: "לוחמת המידע הייתה אפקטיבית בהכנת התנאים לכך שהקהילה הבין-לאומית, העולם המוסלמי ואזרחינו בארצות הברית הבינו מדוע הקרב הזה היה נחוץ. [הם] הבינו, כי ראש הממשלה הזמנית של עיראק איאד עלאווי הוא זה שביקש מאיתנו להיכנס ולנקות את פלוג'ה. שבועות לפני הקרב עיצבנו את מרחב הלחימה באמצעות פיזור עלונים עם מסרים פסיכולוגיים ומסרים מראש הממשלה לאנשי פלוג'ה בתוך העיר. היה ברור שאם הגורמים המאיימים לא יוסגרו או לא יעזבו את העיר מרצונם, ראש הממשלה העיראקי לא יסבול את המצב בפלוג'ה לאורך זמן".²⁷

המסר שהועבר לתושבי העיר בעלונים שפוזרו מן האוויר היה שגופי הטרור השונים שהתקבצו בעיר מאיימים על התושבים לבל ישתפו פעולה עם האמריקנים, ובכך מונעים מהם שיפור באיכות החיים שלהם, למשל, פרויקטים לשיפור מערכת הביוב העירונית, וכן הספקת מים, שיקום תשתיות חיוניות ובתי-ספר. בעלונים הוסבר שלא ניתן להתחיל בפרויקטים האלה כל עוד מחבלים, בין היתר מאל-קאעדה, שאחד מבכיריו הוא אבו מצעב אל-זרקאווי, שולטים בעיר. הכוחות האמריקניים יידעו את תושבי פלוג'ה בנוגע למועד ההתקפה, כדי שיוכלו לעזוב את העיר, והדבר סייע לצמצם כמעט לאפס את מספר הנפגעים בקרב הלא מעורבים. אלה שנבצר מהם לעזוב הונחו, באמצעות עלונים שהוטלו מן האוויר, להישאר בבתיהם ולשכב על הרצפה עם העלונים בידיהם. בהמשך הם נלקחו באוטובוסים צפונה למקומות שהייה, לרוב במסגדים.²⁸ הפעולות המקדימות הללו ואחרות מלמדות על הרגישות של האמריקנים כבר משלב התכנון לחיי האזרחים הלא מעורבים. הרגישות הזאת נבעה מן ההבנה שפגיעה לא מוצדקת בהם תשמוט את השטיח מתחת לרגלי הנחתים, וכך סיפור קרב פלוג'ה הראשון יחזור על עצמו - וביתר שאת.

בנוסף, בממד התקשורת התכוונו הנחתים והצבא האמריקני לקראת הקרב הצפוי, וצירפו עשרות כתבים לכוחות בתנאי שלא יפריעו ללחימה. המטרה הייתה ששידורו בזמן אמת של המתרחש בזירת הלחימה יגרום למניעת פרובוקציות ולפרסום של עלילות שווא של האויב. כל הפעולות הללו שננקטו על-ידי הכוחות הן חלק מן התו"ל המשותף.

על ההפעלה המוצלחת של לוחמת המידע בקרב פלוג'ה השני אמר פרופ' לורנס פרידמן, היסטוריון ומשפטן אמריקני בעל שם עולמי מהפקולטה למשפטים באוניברסיטת סטנפורד: "במלחמה בלתי סדירה יש ערך מועט לעליונות בסביבה הפיזית אלא אם ניתן לתרגמה ליתרון בסביבת המידע".²⁹

המתווה המבצעי הקנדי יושם על-ידי הצבא האמריקני בקרב השני בפלוג'ה במסגרת מבצע אל-פאג'ר (השחר) בעיראק בנובמבר 2004. במסגרת המבצע נכבשה העיר והאויב הוכרע

בינונית. הדבר ניתן לביצוע באמצעות תקיפות מהירות של כוחות מיוחדים ללוחמה אורבנית שעוצבו ואומנו לכך. כמו כן, הכוחות יהיו מצוידים בטכנולוגיות מתקדמות, המסוגלות לפזר, ולו במעט, את ערפל הקרב. לדוגמה, יכולת חישה מעבר לקירות ויכולות תצפית משופרות.

בניגוד לגישה הזאת ולאלה הסבורים שיש לנקוט מהלך קרקעי בלחימה האורבנית, הציע הגנרל רוברט סקיילס, שפיקד במסגרת תפקידו על U.S. Army War College, אופציה חלופית הנקראת "הגישה העקיפה". על-פי הגישה הזאת, יש לבנות שרשרת הגנה גמישה, או קו ביצורים שימוקם מסביב לעיר שבשליטת האויב. על אף שהכוחות לא ייכנסו לתוך העיר לעתים קרובות, וייתכן שלא ייכנסו לעולם - יוכלו הכוחות האמריקניים ובעלי בריתם להשתמש בכלי נשק מדויקים. המטרה היא לפגוע במטרות נבחרות, במנהיגי מפתח ובכלי נשק להשמדה המונית בתוך העיר הנצורה. לבסוף, תתמוטט העיר על האויב שבה ותגרום למפלתו.²¹

כך או כך, על-פי הנחיית הדרג המדיני, יצטרפו הצבאות המערביים ללחום בשטח האורבני - שטח שבו למפקדים יהיו מגבלות רבות בהפעלת הכוח כדי להימנע מנזק אגבי וכדי לצמצם את מספר האזרחים הנפגעים. לפיכך יצטרפו הצבאות להתאים טנ"ה (טכניקות, נהלים והוראות) כדי לאפשר את ביצוע המשימה. בתוך קשת המגבלות והאיסורים, על המפקדים מוטלות משימות ומטלות שתכליתן השגת היעד - כיבוש העיר. הם יהיו חייבים לזהות את הצמתים המרכזיים ואת עמדות המפתח שבהם נמצא האויב בתוך העיר. הם יצטרפו לבודד את האזור העירוני הן באופן חיצוני והן באופן פנימי, ויהיו חייבים לחדור לשטח הלחימה העירוני בממד הפיזי ובממד המידע כדי לכבוש בסופו של דבר את העיר. הפעולות הללו צריכות להיות מעוגנות במסגרת תורתית מחייבת.

מתווה מבצעי ללחימה בשטח האורבני

אתגרי הלחימה במרחב האורבני מגוונים, ולעתים הטכנולוגיה שנועדה לסייע בלחימה אינה אפקטיבית כפי שהיא יעילה במרחבים הפתוחים. מכאן שרק דוקטרינה המתבססת על המידע כמפתח ללחימה בשטח האורבני תתרום לאפקטיביות של הכוחות הלוחמים בשטח ולהשגת מטרותיהם.

ב-2002 פרסם צבא קנדה מתווה מבצעי ללחימה בשטח אורבני. את המתווה חיבר רס"ן אנדרו ג'יינק, לימים מפקד חיל ההנדסה הקנדי. המתווה המבצעי שג'יינק הציע התבסס על התמרון היבשתי, אבל כלל את מרכיבי המידע כמפתח להצלחה.

עקרונות לוחמת התמרון היבשתי המוכרים והמקובלים לשטחים הפתוחים מתמקדים במרכזי הכובד של האויב, במקור של חופש הפעולה שלו, בכוחו הפיזי ובמוטיבציה שלו להילחם. הפרמטרים הללו קובעים לכוח התוקף מהי הדרך הטובה ביותר לתקוף, לנטרל ולהשמיד את הגורמים האלה כדי להכריע פיזית את האויב. הדגש בלוחמת התמרון הוא על הבסת האויב יותר מאשר על כיבוש השטח, וכן לקצר את משך זמן הלחימה ולהימנע ממלחמת התשה.

המתווה המבצעי כולל את הצורך לנקוט ארבע פעולות משלימות של התמרון היבשתי - פעולות חשובות ועוקבות:

1. קרב על המידע.
2. אבטחת הסביבה.
3. עיצוב הסביבה.
4. ניצול הסביבה.²²

הפעולות לעיל אינן באות במקום מעגלי "הרואה יורה", והן Finish-Find-Fix-Strike של היחידות המיוחדות. אלה הן קטגוריות של מבצעים צבאיים עקביים ומשלימים שכל אחד מהם כולל מרכיב של מעגל ה-Find-Fix-Strike-Finish שמטרתו להשמיד את האויב.²³

- ה-Find מתייחס לאיתור האיומים הפוטנציאליים - מיהו האויב?
- ה-Fix מתייחס לאיתור המטרה שזמן קיומה שלה קצר, ובשטח מאוכלס היא מתמזגת במהירות עם האוכלוסייה הלא מעורבת. בפרמטר הזה יש לחיישנים ולטכנולוגיה מקום מרכזי.

- ה-Strike-Finish מתייחסים למתקפה ולהכרעת האויב.

קרב המידע (Information Warfare) - לוחמת מידע (לוחמת תקשורת) אינה רק מודיעין לסוגיו, הכולל איסוף מידע באמצעים אנושיים וטכנולוגיים. לוחמת מידע משמעותה הפעלתו של כוח בחזית המידע, הכולל לוחמה פסיכולוגית, הונאה, לוחמה אלקטרונית, אבטחת מידע ולוחמת סייבר. במילים אחרות, ניצול ושליטה בסביבת המידע בדרכים המקדמות את המטרה תוך שיבוש מטרות האויב.

לוחמת מידע עוסקת בהשגה ובהפצה של מידע חיוני, זאת תוך מניעה מן האויב להשיג את המידע שהוא מבקש להשיג. לוחמת מידע עוסקת גם בשמירה על נתבי תקשורת בטוחים ואמינים, ובריבון מן השיבוש של נתבי התקשורת של האויב, וכן במעקב

על-פי הנחיית הדרג המדיני, יצטרפו הצבאות המערביים ללחום בשטח האורבני - שטח שבו למפקדים יהיו מגבלות רבות בהפעלת הכוח כדי להימנע מנזק אגבי וכדי לצמצם את מספר האזרחים הנפגעים

אחרים וציתות להם. באופן כללי ניתן לומר שלוחמת מידע היא השימוש במידע כדי להשפיע על אחרים באופן הטוב ביותר המשרת את מטרותינו. הניצחון בקרב המידע הכרחי כדי להשיג הצלחה בסביבה האורבנית. תנאי הכרחי לכך הוא השגת מידע ומודיעין מפורטים על העיר והאויב המסתתר בה. המידע נחוץ להגדרת מרכזי הכובד של האויב,²⁴ מקורותיו, חופש הפעולה שלו ורצונותיו. כדי להשיג את המידע יש לפעול בכל האמצעים בתחום המידע העומדים לרשות צבאות המערב: לוחמה פסיכולוגית, מבצעי הונאה צבאיים, ביטחון מידע, לוחמה אלקטרונית ולוחמה רשתית.

קרב המידע יתנהל במשך כל המבצע בסביבה האורבנית. כזוה הוא ישמש זרז ומקור בסיסי המאפשר למפקדי הכוחות להגדיר טוב יותר את האויב ביחס למטרותיו, ליתרונותיו, לחולשותיו ולמרכזי הכוח שלו. התוצרים של קרב המידע יאפשרו לזהות את הצמתים (למטרות) האויב הנבחרות יש להתייחס כאל צמתים בעלי ערך מבחינת טקטית, אופרטיבית ואסטרטגית) של האויב במישור המורלי, וכן לזהות את מטרותיו וכוונותיו. כמו כן יאפשרו התוצרים של קרב המידע לאתר את האויב במישור הפיזי, בעיקר לאחר השתלטות על צמתים ושטחי מפתח בעיר.

אבטחת הסביבה (environmental security) - בעוד קרב המידע בעיצומו יחל שלב איסוף מידע להתנעת שלב אבטחת הסביבה. מטרת אבטחת הסביבה היא להצר את חופש הפעולה של האויב וליטול ממנו את היוזמה. בשלב הזה יוצרים מגע עם האויב, שומרים על המגע הזה, מבודדים את העיר וחולשים באש על הצירים המובילים אליה. זאת כדי למנוע התערבות חיצונית העלולה להסיט את תשומת הלב מהשגת המשימה. לצורך בידוד וניתוק אפקטיביים של העיר יש להשתלט על הצמתים החשובים לאויב ולכוחותינו (לא בהכרח הצמתים החשובים לאויב ולכוחותינו הם אותם צמתים). המפקד בשטח מזהה את הצמתים החשובים בעיר, משתלט עליהם ומצמצם את האפשרויות של האויב להשיג את מטרותיו. חופש התמרון הפיזי של האויב עדיין קיים במשך זמן־מה, אך היוזמה נשללה ממנו.

בנוסף כוללת אבטחת הסביבה טכניקות מקובלות שמטרתן פגיעה מורלית באויב. לדוגמה, במקרה שהאויב מתכוון לנצל את האוכלוסייה האזרחית להיות לו מגן אנושי יכולות אבטחת שלום האוכלוסייה ואבטחת הספקת מוצרי מזון בסיסיים ומים להיות מרכיב חשוב וקריטי בקרב. גם אבטחה ושימור של התשתיות הנחוצות לאוכלוסייה האזרחית לניהול חיים תקינים, בשילוב מסע תעמולה אזרחי אגרסיבי, יגבילו את יכולתו של האויב להשפיע על האוכלוסייה, ובכך ימנעו ממנו להשיג את מטרותיו. הדוגמה הזאת ממחישה ומדגישה את החיוניות של מבצעי מידע אפקטיביים.

עיצוב הסביבה - כאשר היוזמה עוברת למפקדי הכוחות בשטח הם יכולים לעצב את הסביבה לצרכים שלהם. עיצוב הסביבה נעשה כדי ליצור סביבת לחימה שבה יש למפקדים כוח לחימה מספיק גדול וזמין בעיר - כוח שיכול להתחיל בשלב איתור האויב במישור הפיזי והשמדתי. התהליך אמור להיות מלווה במבצעי לוחמה פסיכולוגית ובשיתוף פעולה אזרחי-צבאי במבצעי מודיעין. במרחב לחימה אורבני אין די בשיטות מסורתיות של איתור האויב בעזרת אמצעי תצפית ומעקב כדי לקבוע את המיקומים המדויקים של האויב ושל מרכזי הכוח שלו. סגירת מעגלי "רואה יורה" בעייתית יותר ומשך החיים של המטרה מתקצר עוד יותר.

לעומת זאת, אם כתוצאה של היוזמה ההתקפית יאבד האויב את היוזמה - הוא יהיה חייב לנקוט צעדים מסוימים, על-פי רוב גלויים ונצפים, כדי להשיג את מטרותיו. מפקדי הכוחות ייצרו את התנאים הדרושים להם בסביבה כדי לאתר את האויב. יתרום עתה הוא בכך שהם שולטים בצמתים החשובים שבהם האויב תלוי כדי להשיג את מטרותיו. הם מאבטחים את הסביבה, ומנצחים כל העת בקרב המידע. השימוש האגרסיבי במבצעי לוחמה פסיכולוגית, שיתוף הפעולה הצבאי-אזרחי והעניינים הציבוריים ממשיתים להחליש את חוסנו של האויב ומעבירים את דעת הקהל המקומית לתמיכה בכוחות המערב. במצב הזה האויב שומר על יכולת פיזית לנוע בתוך העיר, אך עתה הוא חושש שמיקומו וצירי תנועתו יתגלו, והוא יושמד לאלתר.

ניצול הסביבה - מפקדי הכוחות יכולים לנקוט פעולות לחימה ישירות נגד נקודות החולשה של האויב כדי לוודא את תבוסתו במישור הפיזי. כדי להגיע לנקודה הזאת עליהם לנצל את הסביבה האורבנית לטובתם. הם יעשו זאת באמצעות הפעלת מרכיבים שונים של תמרון ובאמצעות הפעלה מושכלת של כוח האש. הם יקימו מחסומים, נקודות ביקורת ועמדות הגנה המגבילים את האויב ומונעים ממנו תנועה ויכולת תקיפה. אם האויב ינסה להשיג מחדש

דן תמיר (מיל') דב תמיר טען שהתיאוריה הצבאית המערבית חסרה מסגרת עבודה תיאורתית מובנית שבה ניתן לשבח מבצעים צבאיים עירוניים. לדבריו, במונחים של תיאוריה צבאית, "מערכות הפרשנות הקונספטואליות שלנו עדיין נטועות בתחום של סכסוכים בעצימות גבוהה"

שליטה על הצמתים, או ירכז את לוחמיו שנותרו בתוך שטח ספציפי וינסה לשמור על נתיבי ההספקה שלו, יהיו מפקדי הכוחות התוקפים בעמדה טובה יותר. הם יצפו באויב, יעמדו על כוונותיו, ויבחרו בדרך היעילה היכן ומתי לפגוע בו. ניצול הסביבה יכול להתבצע במקביל לצעדים אחרים שהוזכרו במתווה המבצעי. המפקדים חייבים לשמור על רציפות והמשכיות, ולנצל כל הזדמנות שיש להם כדי להגביר את הלחץ ולתקוף את האויב. ייתכן שההזדמנויות האלה ידרשו תגובות מגוונות ובהיקפים שונים (צליפה, חיסול ממוקד ועוד). לפעולות הללו תהיה בוודאי השפעה ישירה על האויב, שנחישותו להיחשף ולהילחם תפחת ושיכולתו להבטיח הספקת תחמושת ואמצעי קיום תתערער - אך בעיקר היא תיצור נתק בינו לבין האוכלוסייה הלא מעורבת.

סיכום

הלחימה במרחב האורבני תמשיך להיות יעד ואתגר מרכזיים של צבאות המערב, ולכן מן הראוי שפיתוח תורת הלחימה ושיטות הלחימה יהיה בליבת החשיבה והעשייה. הכישלונות בלחימה בשטח אורבני והסיבות להם ידועים לכול, והדבר מחייב שינוי. קיים צורך מידי בגיבוש תורת לחימה הולמת במרחב האורבני אשר תיתן ביטוי לדומיננטיות של צבאות המערב בזירה - בדומה לדומיננטיות שיש להם בזירות ובמרחבי לחימה אחרים. תורת לחימה שיישומה יהפוך את הלחימה לאפקטיבית אינה בבחינת מותרות. בנוסף יש לזכור שהאויב שעמו מתמודדים אינו קופא על שמריו. הוא לומד, מפיק לקחים, מחזק יכולות טכנולוגיות ואת מרכיב ההגנה במרחב העירוני העלי והתחתי, תוך קבלת תמיכה של האזרחים.

המתווה המבצעי ללחימה בשטח אורבני של צבא קנדה תואר במאמר בקווים כללים כסמן הימני של התו"ל שאותו צריך לפתח ולהפוך לנחלת צבאות המערב. המתווה הזה משלב את כל מרכיבי הלחימה המודרנית בשטח בנוי כיום, ומתייחס באופן ישיר ליתרונות העצומים שיש לצבאות המערב בהיבטים רבים - יתרונות שקיימים לא רק ברובד הטכנולוגי שאליו יש להתייחס כמכפיל כוח.

הדוקטרינה המוצעת היא ברמה של הנחיה כללית למפקדים בתוך מערכת של עקרונות כלליים. זו מאפשרת להם למצוא את ההיגיון בשטח האורבני המורכב, להבין את האיום ולהשיג ניצחון.

*** המאמר הוא חלק מעבודה לשם קבלת תואר דוקטור באוניברסיטת בראיילן, המחלקה למדעי המדינה**

ההערות למאמר הזה מתפרסמות באתר הוצאת מערכות.

